

Betydning og opphav for noen mineralnavn

av Birger Førsvund

Goettit, Gran, Oppland. Diameter sfærer ca 8 mm..
Samling og foto ghw.

Mange har sikkert som jeg lurt på hvorfor mineralene har fått de navnene de har.

Etter det jeg har funnet ut er mange mineralnavn avledet fra arabisk, gresk eller latin. Andre mineraler kan være oppkalt etter personer, et geografisk område eller kjente personer. I de vanlige mineralbøkene finner en lite om akkurat dette emnet, men de som har tilgang til bibliotek eller internett kan nok finne mye interessant her.

Navn som stammer fra gresk eller latin sier enten noe om hvordan mineralet ser ut eller oppfører seg fysisk. **Vermikulitt**, fra latin vermiculus - liten orm, beskriver hvordan glimmerflakene krummer seg ved oppvarming og

mister vann. Andre mineral med latinsk opphav er **limonitt** fra limus - søle og **rutil** fra rutilus - rød, rødlig.

Fra gresk stammer mange mineralnavn, og her kan jeg selvfølgelig bare ta med et lite utvalg: **Hematitt** fra haimatites - blodaktig rødaktig etter fargen av pulveret. Dette bruker vi også som en strektest i dag. **Anhydritt** fra anhydros - uten vann, **kyanitt** kommer fra kyanos - blå og **astrofyllitt** astro - stjerne og fyllon - blad. Det bløte mineralet **grafitt** kommer av graphein - å skrive. **Axinitt** fra axine - øks sier noe om hvordan krystallene ser ut, nemlig kileformede. **Staurolith** fra stauros - kors sier noe om hvordan disse krystallene ser ut. **Barytt** er også beskrivende da dette kommer fra barys - tung. Navn som inneholder ordet **sideritt** - sideros betyr at mineralet inneholder jern.

Mange mineral er oppkalt etter kjente personer, både vitenskapsmenn og andre som har gjort seg fortjent til dette. Her kan jeg bare nevne noen få eksempler.

Dolomitt er oppkalt etter den franske geologen Deodat de Dolmieu (1750-1801), **gadolinitt** etter den finske kjemiker Johan Gadolin (1760-1852), **kordieritt** etter den franske gruveingeniør og geolog P.L.A. Cordier (1777-1861), **smithsonitt** etter den engelske kjemiker/geolog James Smithson (1765-1829) og **scheelitt** etter den svenske kjemiker/apoteker Carl Wilhelm Scheele (1742-86).

Wöhleritt har navn etter den tyske kjemikeren Friedrich Wöhler (1800-82). For kjemikere er Wöhler kjent for i 1828 å ha fremstilt urea (et

organisk materiale) fra det uorganiske ammoniumcyanat.

Hiortdalitt er oppkalt etter den norske kjemiker og mineralog Hallgeir Thorstein Hiortdahl (1839-1925). Mineralen ble oppdaget i 1888 av W.C. Brøgger på Arøya i Langesundsfjorden.

Vi må også ta med **thortveitt** som er oppkalt etter Olaus Thortveit (1872-1917) fra Iveland (se Stein nr. 3 1997).

Goethitt er oppkalt etter den tyske forfatteren Johan Wolfgang von Goethe (1749-1832) som visstnok ifølge J. J. Berzelius' beretning hadde en fin mineralsamling og var svært interessert i geologi. Berzelius har forresten også fått oppkalt et selenkopper-mineral etter seg; **berzelianitt** (Cu₂Se).

Mange mineralnavn kommer fra ulike geografiske områder rundt i verden. **Ivitt** kommer fra det latinske navnet på øya Elba utenfor kysten av Toscana i Italia. **Elbaitt**, et borsilikat, har selvfølgelig navnet sitt fra denne øya. **Variscitt** etter latinsk variscia navnet på Vogtland i Tyskland. Andre eksempler er **chiavenitt** etter funnstedet Chiavenna i Italia, **adular** etter Adula Mountains i Sveits, **amazonitt** etter elva Amazonas, **pargasitt** fra lokaliteten Pargas i Finland og

linaritt fra Linares i Spania.

Mineralnavn knyttet til norsk geografi er bl.a. **låvenitt** etter øya Låven i Langesundsfjorden, **skutteruditt** fra Skutterud på Modum og **høgtuvaitt** fra fjellet Høgtuva i Mo i Rana.

Jeg har ikke funnet så mange mineralnavn med en spesiell historie, men **jadeitt** er kanskje litt utenom det vanlige. Navnet kommer fra spansk piedra de ijada - stein ved siden/lende-stein på grunn av at den skulle kunne kurere nyrelidelser. **Nefritt**, en variant av **aktinolit**, kommer fra gresk nyre. Dette navnet har kanskje sammenheng med at nefritten kan ha et brunaktig ytre.

Tungsten er svensk navn for grunnstoffet wolfram og tungsten har også vært mye benyttet i Frankrike og England som navn på wolfram. Tungsten var ihvertfall tidligere det svenske navnet på mineralet **schellit**. Det er fortsatt noen mineral som har tungsten i navnet, f.eks. **tungstenitt**, **tungstitt** og **hydrotungstitt**.

Noen mineral har også navn etter deres kjemiske sammensetning som f.eks. **ferrimolybditt**, **kavansitt**, **fluoritt**, **germanitt**, **tellurobismutitt**, **vanadinitt** osv.

Johann Wolfgang Goethe i Weimar

In 1999 Weimar will be «leading cultural town of Europe». As you might know, one of the most important inhabitants of Weimar was Johann Wolfgang Goethe, who was - beside being an outstanding poet and artist - a famous mineral collector.

Hence our mineralogical research company is preparing the «International Mineral Show Weimar - IMSW - 1999», which will be part of the overall cultural program in town.

The venue of the mineral show will be the Mensa of the Bauhaus University in Weimar, the opening dates are from Saturday, November 20th 1999 - Sunday November 21st 1999.

The opening times will be from 10:00 - 17:00 on both days.

Beside the show as such there will be several special mineral displays, a free mineral identification service and at least the following Mining & Mineral talks, which are devoted to the mineralogy and mining history of Thuringia and the Harz mountains:

Gold and placer deposits of Thuringia (With special gold panning

demonstrations)

Introduction into the paleontology and the fossils of Thuringia
Geology, mineralogy and mining history of the Einheit mine in Elbingerode/Harz

A portrait of the mineralogy and mining history of the Sankt Andreasberg area/Harz

Goethe and his influence into mining in the area of Thuringia

There will be also arrangements of various attractions as classical concerts, visits to the historical Park caves and the Goethe Haus etc.

Further information about the International Mineral Show Weimar - IMSW 1999 - can be found from December 15th 1998 onward in the Internet under:

<http://www.geo-tec-online.com/boerse>

or call for further information and questions at

GEO - TEC Fon.: +49-03643 854291

Marienstrasse 12 Fax: +49-03643 512383

D - 99423 WEIMAR / Germany

Email: boerse@geo-tec-online.com

"Egentlig vet man bare, når man vet lite. Sammen med kunnskaper vokser tvilen."

J. W. v. Goethe